

Láska až do krajnosti

Postní bohoslužby ETF 2013

Jan 15,12-17

1.

„*Nikdo nemá větší lásku než ten, kdo položí život za své přátele.*“ Biblický verš, který jsem vybral za základ kázání pro letošní fakultní postní bohoslužby, jmenuje těsně vedle sebe *lásku a přátelství, život a smrt*. O životě a přátelství, o lásce a smrti pojednávají velká díla evropské kultury od homérovských eposů po moderní romány, divadelní hry, opery a filmy. West Side Story nebo Doktor Živago jsou s to vehnat slzy do očí nejen sentimentálním paním a slečnám, ale i nejednomu cynickému muži, jehož přirozeným prostředím není soustředěné ticho knihovny, nýbrž řvoucí stadión či hospodské řeči. Když se někdo nešetrně vyjádří o lidském profilu Alexandra Dubčeka, řekneme: To zazněl hlas z pravé části politické scény. Ale když se komunista Grebeníček v parlamentu otřel o Jana Palacha, dočkal se všeobecného odsudku celého českého politického spektra, zprava doleva. Protože *dát život za své přátele* platí v naší kultuře a civilizaci odnepaměti za největší myslitelný projev lásky k nim. Evangelista Jan vložil větu „*Nikdo nemá větší lásku než ten, kdo položí život za své přátele*“ do úst samotnému Kristu. Janovský Ježíš je v jeho pohledu nositelem abaelardovské soteriologie nakažlivé lásky, volající po nápodobě, milování vystupňovaného na samu mez všech představitelných možností, a proto inspirující k obdobnému sebe-přesahu. Miloval své učedníky *až do konce, až do krajnosti* (Jan 13,1). Ne proto, aby se v reakci na to dojetím rozbrečeli, ale proto, aby se jeho láskou nakazili a začali sami milovat jeden k druhého „*Dal jsem vám příklad, abyste i vy jednali, jako jsem jednal já*“ (Jan 13,15), totiž: „*abyste se milovali navzájem, jako jsem já miloval vás*“.

2.

Které jiné texty svádějí víc než ty janovské k potrojnému strukturování?

Tak tedy: přátelství, milování, smrt. První dvě slova jsou devalvovaná inflací: zaznívají denně a vyslovujeme je často lehce, příliš lehce; poslední je naopak obecně považováno za nekorektní a z našich životů bylo s úspěchem vytěsněno.

2.1. Přátelství.

Přítel! Mladá řádová sestra vypráví, jak v církevním prostředí představila skupince lidí mladého kněze slovy: „To je můj přítel.“ Někdo se pobaveně uchichl, někdo pohoršeně obrátil oči v sloup. Když se u nás na počátku devadesátých let znovu etablovali sociální demokraté, nemohli z pochopitelných důvodů obnovit tradiční oslovení své strany „soudruhu, soudružko“; i začali si mezi sebou říkat „přítel“. Oslovení „přítel Špidla a „přítelkyně Buzková“ se ovšem neujalo. Někteří faráři se obracejí na své posluchače ne církevnicky zavazujícím „bratři a sestry“, nýbrž neformálně volným „milí přátelé.“ Dosti pojmenování, přejdeme k pojmenovávaným skutečnostem. Máte přátele? Nemyslím kamarády, užší nebo širší okruh známých. Myslím přátele. Je Jakub nebo Filip tvůj přítel? Je Kateřina nebo Alžběta tvá přítelkyně? O přátelství se dočteme víc v Eposu o Gilgamešovi a v Iliadě než ve Starém a Novém zákoně. Je snad na vině erotický podtext přátelského vztahu? Slyšeli bibličtí pisatelé trávu růst? Přítelem Hospodinovým je ojedinele nazván Abraham (Izajáš 41,8). S Mojžíšem prý „Hospodin mluvil tváří v tvář, jako když někdo mluví se svým přítelem“ (Exodus 33,11). V Novém zákoně takřka nic. Janovské místo, kde Ježíš nazve své učedníky přáteli, patří k několika málo výjimkám.

Přátelství – na rozdíl od lásky – zpravidla nevzniká na první pohled. Do přátelství se může vystupňovat již existující vztah. *Už vás nenazývám služebníky, nazval jsem vás přáteli.* Doposud byli učedníci v Ježíšových očích služebníky, otroky. Nacházeli se vůči němu v poměru podřízenosti, subordinace: oni byli jeho *služebníky*, on byl jejich *pánem*. Pán udílí příkazy (a nijak je nezduvodňuje ani nevysvětluje je), služebníci poslouchají (a na nic neptají a o ničem nediskutují). Jedině on je svobodný a vědoucí; oni jsou nesvobodní a nevědí, co a jak, natož pak proč. *Služebník neví, co činí jeho pán.* Tím, že Ježíš dal svým učedníkům nahlédnout do Božího života, dogmaticky řečeno do tajemství ekonomické Trojice, tím, že jim *dal poznat všechno, co slyšel od svého Otce*, učinil něco víc, než že jim blahovlnně nabídl přátelské tykání: učinil je tím *svými přáteli*. Teď jsou informováni, dozvěděli se, rozumějí. Nadále nebudou vně, nýbrž uvnitř.

Vy jste moji přátelé. Janovský Kristus říká jasně: „Jste“. Neříká „Budete“ nebo „Stanete se“. „Na základě mého rozhodnutí, mé volby jste. Jste, protože jsem vás k tomu *vyvolil*.“ Evangelistova předchozí podmíněná formulace: „*Vy jste moji přátelé, činíte-li, co vám přikazuji*“ by nás mohla zmást k představě, že se Ježíšovými přáteli staneme teprve po tom, až pro to sami něco uděláme, až si to nějak zasloužíme. Není tomu tak. Přátelství se osvědčujícími nebo neosvědčujícími projevy buď utvrzuje nebo ohrožuje, ale nezakládá. Neslibujeme přece druhému člověku přátelství vázané na předchozí podmínky: „*Budeš mým přítelem, budeš-li takový či takový.*“ Ne. „*Jsi mým přítelem, protože jsi ten, kdo jsi.*“ Petr svým zapřením popřel, že je Ježíšovým přítelem, ale je na Ježíšovi, zda on, Ježíš, zůstane přítelem Petrovým. Podle evangelií jím zůstal přítelem zradě navzdory.

2.2. Milovat.

Dobře. Ale co bychom měli – pardon, co by měli jeho učedníci, ale ne, řekl jsem to správně – co bychom měli my jako Ježíšovi přátelé činit? *Milovat!* „*Budete mými přáteli, budete-li se milovat vespolek. Milujete-li se vespolek, pak jste mými přáteli.*“ Evangelista tu užil výrazu „*příkázání*“, ale asi by bylo lépe, kdyby i zde užil výrazu „*příklad*“ (Jan 13,15), jako učinil o několik kapitol dříve v příběhu o Ježíšově umývání nohou učedníkům. *Příkaz milovat, příkázání lásky* – to nám zní takřka jako *contradictio in adiecto*. Copak můžeme někomu uložit lásku, někomu přikázat, aby miloval? Ale právě janovský Kristus mluví se vším důrazem o „*novém příkázání*“, totiž „*navzájem se milovat*“ (Jan 13,34), „*mít lásku jedni k druhým*“ (Jan 13,35). Je patrné, že termín *příkázání* neukazuje – odpusťte mi tu kantovskou terminologii – na heteronomní MUSÍM, na slepou, nevědomou, otrockou poslušnost, nýbrž na kategorické NEMOHU JINAK, na bezpodmínečné, samozřejmé jednání. Kristovec přece chce být jako Kristus. Kristovec přece je jako Kristus. JAKO Kristus miloval, tak milujeme my křesťané. Pokud ne, jsme nějaký podivný křesťán. Milovaní lidé milují druhé lidi, a neptají proč. Milují, protože jsou sami milováni. Láska nemilovaných v sobě mívá něco křečovitého, nepřírozeného; láska milovaných se vyznačuje samozřejmostí a přirozeností. „*To je mé příkázání, abyste se milovali navzájem, jako jsem já miloval vás.*“ Kristova církev je společenstvím vzájemné lásky, vespolečného milování jeho učedníků a učednic. Událostí takové lásky – jistě ne jedinou, jistě ne tou nejčastější, zato vzorovou – je křesťanská bohoslužba. Doufám, že i tato naše dnešní bohoslužba.

2.3. Smrt.

Láska se, jak známo, dotýká *smrti*. „*Silná jako smrt je láska,*“ čteme v nejkrásnější z písní Šalomounových (Pís 8,6b). Milující je s to za milovaného/milovanou dát život. Žádná oběť není příliš velká, aby jejím prostřednictvím dosvědčil milovanému/milované svou lásku. Největší láska, kterou může někdo mít ke svým přátelům, je dát za ně život. Tuto či podobnou větu jako postulát bychom zřejmě našli i někde v dokumentech předkřesťanské či mimokřesťanské antiky. Smrt za druhé a pro druhé jako důkaz maxima lásky člověka

k člověku. Ano, tak tomu bylo a bude v životě známých i neznámých hrdinů lidstva. Ne že by něco takového zůstalo ve světě nerealizovaných idejí. Je tu „ultimatum čisté lásky, která chce zachránit přátele“, „oběť Jana Palacha“, na kterou „padá [...] něco ze světla vykupitelské smrti Ježíše Krista, který položil svůj život, aby zachránil každého člověka“ – cituji z pohřebního kázání libiškého faráře JAKUBA TROJANA (*Blahoslavení čistého srdce*, Křesťanská revue XXXVI/2, 1969, 31-33, s. 32) A jsou tu pro nás bezejmenní ukrajinští a ruští technici, kteří šli jako první hasit vybuchlý černobylský jaderný reaktor. Z Kristových úst pak věta milování až k smrti zaznívá jako pohled na vlastní život, pojmávaný jako viditelný důkaz maxima Boží lásky k lidem.

3.

Ještě jednou se vrátím ke klíčové větě „*Nikdo nemá větší lásku než ten, kdo položí život za své přátele*“. Najdeme v Novém zákoně i silnější věty. Apoštol PAVEL jednou napsal (Římanům 5,6nn), že nasadit život nebo dokonce podstoupit smrt za spravedlivého člověka se sice stane velmi zřídkka, ale výjimečně se to stane. Kristus však nezemřel za zbožné, nýbrž za bezbožníky, ne za Boží přítele, nýbrž za Boží *nepřátele*! Interpretace jeho smrti kategoriemi jako je oběť nebo zástupnost vzbuzuje dnes namnoze nechuť, ano odpor (nejenom Jakuba Trojana). *Ježíšova přátelská láska, která se nezastaví před žádným koncem, láska vystupňovaná do krajnosti*, představuje alternativní soteriologický model. „*Miloval své, kteří jsou ve světě, a prokázal svou lásku k nim až do konce, až do krajnosti*“ (Jan 13,1c). Láska, tedy něco, co známe, je tu radikalizována do myslitelného maxima. Ježíšovo milování až do krajnosti před nás staví tu největší lásku *ne proto*, abychom zemřeli v podobné sebeoběti pro lidstvo, *nýbrž proto*, abychom žili velmi láskyplný život, abychom sami projevovali velikou lásku ke konkrétním lidem, abychom sami *milovali mnoho* (Lukáš 7,47: tam o ženě hříšnici). Amen.